

کلاهبرداری سنتی و کلاهبرداری رایانه‌ای: تقابل یا آشتی؛ با رویکردی بر امکان تجدیدنظر در قانون موضوعه ایران

احمد پور ابراهیم^۱

دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۰۶ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۰

چکیده

در دهه‌های اخیر، با پیشرفت فناوری و تکنولوژی، جرائم کلاهبرداری به یکی از چالش‌های اصلی در دنیای مدرن تبدیل شده است. این تحول گسترده در جنبه‌های سنتی و رایانه‌ای نیز ورود نموده و سوالات بسیاری را در مورد امکان و میزان تاثیرپذیری کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای بر یکدیگر به وجود آورده است؛ چرا که این دو جرم علیرغم تفاوت‌ها، شباهت‌هایی نیز با یکدیگر دارند. حال، سوال اصلی این پژوهش متمرکز بر امکان تاثیرپذیری این دو بزه بر یکدیگر از طریق مقایسه آن و ضرورت تغییر و تحول قوانین و مقررات حاکم بر آن دو است. این مطالعه نشان داد که امکانات و تاثیرات کلاهبرداری رایانه‌ای نه تنها بر جرم کلاهبرداری سنتی تاثیر گذاشته، بلکه این دو در تعامل با یکدیگر شکل گرفته اند. همچنین نظام‌های حقوقی، متناسب با این تغییرات نیازمند تطبیق با آنها می‌باشند. از این رو، این مطالعه سعی در ارائه نقدها و پیشنهاداتی برای بهبود و تطویر نظام حقوقی ایران در مواجهه با چالش‌های جدید از طریق روش تحلیلی- توصیفی دارد.

واژگان کلیدی: کلاهبرداری رایانه‌ای، کلاهبرداری سنتی، عنصر قانونی، اموال، مالکیت؛

^۱. دکترای تخصصی، استادیار گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی رشت. Purebrahim.ahmad@yahoo.com

مقدمه

کلاهبرداری از جمله مهم‌ترین جرایم علیه حق مالکیت افراد است که در همه‌ی کشورها شایع بوده و با پیشرفت و توسعه اینترنت این جرم گسترش یافته است. این جرم، تا قبل از قرن هجدهم تحت عنوان سرقت نام برده می‌شد؛ زیرا تا قبل از قرن هجدهم کلیه جرایم علیه اموال و مالکیت از تنوع چندانی برخوردار نبودند، به همین دلیل، در حقوق رم از جرایم علیه اموال تنها تحت عنوان «سرقت» یاد می‌گردید (PRADEL jean 2010, p 484) و به مرتکبین این جرم یقه سفیدها می‌گویند؛ زیرا توسط افرادی اتفاق می‌افتد که از موقعیت اجتماعی، اقتصادی و یا سیاسی خود سوء استفاده می‌کنند و به حقوق افراد جامعه تجاوز می‌نمایند. اما این جرم برعکس جرایم یقه آبی که در آن قدرت بدنی زیادی لازم دارد که به آن جرایم فسفری نیز گویند به هوش و ذکاوت نیاز دارد تا احتمال دستگیری و شکست را به صفر برساند.

در قانون ما جرم کلاهبرداری تعریف نشده‌است و فقط به ذکر مصادیق آن بسنده شده است. درخصوص کلاهبرداری رایانه‌ای که پیدایش آن اولین بار به دهه ۱۹۶۰ باز می‌گردد، نیز باید عنوان داشت که این جرم به لحاظ خلاقیت مرتکب آن و سهولت و کثرت ارتکابش، مهم‌ترین و شایع‌ترین جرم اقتصادی فضای مجازی از طریق رایانه و اینترنت محسوب می‌شود. هرچند به ظاهر در ارتکاب این جرم، رایانه در حد وسیله جرم ظاهر می‌شود، اما رایانه و اینترنت، کلاهبرداری را توأم با کیفیات و شرایطی قرار داده است که قانونگذاران ناگزیر به شناسایی جرمی جدید در کنار کلاهبرداری سنتی شدند. کلاهبرداری رایانه‌ای چون در دنیای مدرنی به نام دنیای مجازی رایانه و اینترنت (فضای سایبر) با امکانات بی‌شماری تحقق می‌یابد و فقط علیه انسان نیست، بلکه غالباً علیه سیستم‌های رایانه‌ای و نرم افزارهای آن است. بنابراین، شرط فریب قربانی در آن تا مرز حذف شدن تضعیف می‌شود. همچنین، موضوع جرم کلاهبرداری رایانه‌ای نیز فراتر از مال یا وسیله تحصیل مال است و شامل خدمات و امتیازات مالی و حتی داده‌های رایانه‌ای دارای ارزش مالی نیز می‌شود؛ که در ماده ۱۳ جرائم رایانه‌ای بدان اشاره شده است.

حال، شناخت عناصر تشکیل دهنده‌ی کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای و مقایسه این دو جرم، ضمن روشن نمودن ابهامات، منتهی به تشخیص و تمییز این جرم از سایر جرایم

می‌گردد. لیکن، در این مقاله ابتدا کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای را تبیین، سپس عناصر تشکیل دهنده‌ی آنها را مورد واکاوی قرار داده و با یکدیگر مقایسه نموده و با ترسیم ابعاد مختلف این جرم در راستای روشن نمودن نقاط تاریک آن و ارائه راهکار مناسب به کنشگران قضایی، گام برداشته خواهد شد.

فصل اول : کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای در ایران

گفتار اول : واژه شناسی

مبحث اول : تعریف اینترنت

اینترنت را مجموعه‌ای از شبکه‌ها گویند که از طریق آن شبکه‌های مختلف رایانه‌ای توسط سخت‌افزار و نرم‌افزارهای مربوط و با قراردادهای ارتباطی یکسان به یکدیگر متصل شده و با اختصاص آدرس‌های الکترونیکی خاص، هریک از آنها می‌توانند به صورت متن، صدا، تصویر و حتی فیلم تبادل اطلاعات کنند (میر محمد صادقی، ۱۳۹۹، ۷۱).

بنابراین، اینترنت باعث دسترسی هرچه آسان‌تر و سریع‌تر به حجم عظیمی از اطلاعات در کوتاه‌ترین زمان گردیده و روز به روز در حال توسعه و پیشرفت می‌باشد، به گونه‌ای که با ورود اینترنت می‌توان به تمامی موضوعات موجود و قابل بررسی در جهان دسترسی داشت و اطلاعات فراوانی راجع به شبکه‌ها و ماهیت‌های آنها به دست آورد.

مبحث دوم : تعریف کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای

کلاهبرداری واژه‌ای فارسی و مرکب از دو جزء (کلاه) و (برداری) است و در عربی واژه‌ی "احتیال" به کار برده می‌شود (الخاضی، ریاض؛ بوالحکیم، جاک، ۱۴۱۵، ص ۳۱۵) و محتمل به شخصی گویند که از راه حيله و فریب مال دیگری را می‌برد. حال، قانونگذار برای اینکه نظم در جامعه به نحو احسن برقرار شود سعی می‌کند تا از بهترین روش‌ها برای قانون‌نویسی استفاده کند و قانونگذار برای قانون‌نویسی گاهی فقط به ذکر مجازات می‌پردازد یا فقط مصادیق را بیان می‌کند و زمانی هم به طور صریح به تعریف جرم می‌پردازد و آن را جرم‌انگاری می‌کند؛ چه اینکه جرم کلاهبرداری در قانون

فعلی تعریف نشده است و قانونگذار تنها به ذکر مصایق اکتفا کرده، که این مصادیق نیز جنبه‌ی تمثیلی دارند. اما از نظر اصطلاحی و آنچه در میان جامعه و به ویژه حقوقدانان مصطلح شده است، کلاهبرداری عبارت است از بردن مال دیگری از طریق توسل به وسایل متقلبانه و رویه قضایی نیز این تعریف را پذیرفته است.

حال، برای کلاهبرداری رایانه‌ای همانند کلاهبرداری سنتی (کلاسیک) نیز در قانون تعریفی ارائه نشده است، چرا که در ماده‌ی ۶۷ قانون تجارت الکترونیکی همانند ماده‌ی یک قانون تشدید، فقط به ذکر مصادیق پرداخته است. لذا از قانونگذار انتظار می‌رود که علاوه بر این مواد، ماده‌ی دیگری را هم برای تعریف این دو جرم اختصاص دهند تا از به وجود آمدن تعاریف گوناگون و تشتت آرا جلوگیری شود (صادقی، ۱۳۹۹: ۷۹).

لازم به ذکر است، برای جرم شناختن کلاهبرداری مستنداتی فقهی وجود دارد؛ از جمله آیه ۲۹ سوره نساء و همچنین حدیث «و نهی النبی من الغرر و لایحل مال اخر مسلم الا بطیب نفسه» و دلالت بر آن دارد که اموال خود را به باطل به دست نیاورید و دیگران را مغرور نکنید و مال حلال کسب کنید.

گفتار دوم: عناصر تشکیل دهنده‌ی کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای

مبحث اول: عنصر قانونی

در حال حاضر عنصر قانونی کلاهبرداری سنتی و همچنین شروع به آن در حقوق کیفری، ماده یک و تبصره‌ی دو این ماده در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ است.

بعد از بیان عنصر قانونی کلاهبرداری سنتی نوبت به تبیین عنصر قانونی کلاهبرداری رایانه‌ای می‌رسد. قانون تجارت الکترونیک ایران مصوب ۱۳۸۲ در مبحث اول از باب چهارم خود به تبیین رکن مادی، معنوی و قانونی کلاهبرداری رایانه‌ای (اینترنتی) پرداخته است. می‌توان بیان داشت این دو ماده با هم عناصر قانونی جرم کلاهبرداری رایانه‌ای را تشکیل داده‌اند، زیرا قانونگذار پس از وضع ماده ۱۳ اشاره‌ایی به نسخ ماده ۶۷ ننموده، همچنین با توجه به عبارت «در بستر مبادلات الکترونیکی...»، در صدر ماده ۶۷ می‌توان عنوان نمود که که مشمول نسخ ضمنی نیز نمی‌گردد (صادقی، ۱۳۹۹). البته در این خصوص نظر مخالفی که قائل به نسخ ماده ۶۷ توسط ماده ۱۳ است، وجود

دارد و نظر نویسندگان موافق، با دسته اول است. با این وجود، بعد از ذکر این مطالب باید عنوان نمود که در قانون نیز مواردی هم در خصوص کلاهبرداری وجود دارد و آن مواد عنصر قانونی کلاهبرداری‌های خاص است و بیان آن در این گفتار نمی‌گنجد.

مبحث دوم: عنصر مادی

اغلب حقوقدانان معتقدند که برای انجام هر جرمی سه عنصر قانونی، مادی و روانی لازم است و هر گاه این سه عنصر در کنار همدیگر قرار گرفتند جرم صورت پذیرفته و مرتکب باید به مجازات محکوم شود. اما عده‌ای نیز بر این عقیده هستند که برای تشکیل هر جرمی دو عنصر مادی و روانی کفایت و عنصر قانونی در بطن عنصر مادی نهفته است و اینکه برای بوجود آمدن جرم، عنصر مادی باید سه شرط را داشته باشد، و این سه شرط در مانحن عنصر مادی وجود دارد:

اولین شرط، وجود یک رفتار فیزیکی (رفتار مجرمانه)، دومین شرط، شرایط و اوضاع و احوال می‌باشد و در نهایت، باید از ارتکاب جرم یک نتیجه مجرمانه بدست آید (صادق، ۱۳۹۹). لذا مطالعه حاضر بر همین مبنا است و در بخش عنصر مادی به طور مجزا، این شروط برای کلاهبرداری مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بند اول: رفتار فیزیکی

با توجه به تعریف کلاهبرداری، رفتار مرتکب باید به صورت فعل مثبت خارجی باشد؛ ترک فعل نمی‌تواند تشکیل‌دهنده رکن مادی این جرم باشد، ولو اینکه همراه با سوء نیت باشد و موجب اغفال مالباخته شود. از طرف دیگر، فعل مثبت باید خارجی باشد؛ یعنی بروز و ظهور خارجی داشته باشد. لذا صرف دروغگویی هم کافی نیست و به تنهایی توسل به وسیله متقلبانه تلقی نمی‌شود. برای مثال، اگر «الف» که پدر «ب» است با تصور بدهکار بودن «ب» به فرد «ج»، مبلغی را به نیابت از «ب» به «ج» بپردازد و «ج» با علم به اینکه طلبکار نیست آن را دریافت کند و در حقیقت از اظهار این موضوع که طلبی از «ب» ندارد خودداری نموده و از این طریق پولی را به دست آورد، عملش کلاهبرداری نمی‌باشد؛ چون هیچگونه وسیله متقلبانه‌ای به کار نبرده و در واقع ترک

فعل کرده است. برای تحقق جرم کلاهبرداری، انجام فعل مثبت لازم است و آن شامل عملیاتی نمایشی و متقلبانه است. دروغگویی وقتی موجب کلاهبرداری است که همراه با استفاده از اسم یا صفت یا عنوان یا سمت مجعول باشد و در دیگر موارد نیز، باید همراه با توسل به حيله و تقلب باشد و با گول‌زدن و فریفتن و همراه با فعل یا افعال یا وسایل مادی خارجی متقلبانه باشد. لذا تبلیغات دروغی هم کافی نیست، بلکه تبلیغات باید همراه با مقدمات و صحنه‌سازی‌ها و به کار بردن وسایل دیگری باشد.

تعاریفی که در ماده‌ی ۲ قانون تجارت الکترونیکی از "داده پیام" و "سیستم رایانه‌ای" به عمل آورده شده، تعریفی است که یک "مجهول" را به وسیله "مجهول" دیگر تعریف می‌کند. زیرا عبارتی مانند "وسایل الکترونیکی"، "وسایل نوری"، "فناوری‌های جدید اطلاعات"، "پردازش"، "سخت‌افزار" و "نرم‌افزار" خود نیاز به تعریف دارند و نباید برای تعریف یک مجهولات دیگری استفاده شود (خرمی، بی تا: ۹۱).

یکی دیگر از ضعف‌های این قانون این است که اصطلاحات فنی و تخصصی دارای بار حقوقی را تعریف نکرده است و این امر البته خود موجب اجمال و ابهام در قانون مذکور می‌شود و همچنین برای مجریان قانون اختیار و امکان تفسیر موسع را به وجود می‌آورد. به هر حال، قانونگذار می‌بایست تعریف دقیقی از این اصطلاحات ارائه دهد تا مانع تفسیر موسع قانون مزبور گردند. هر چند که در ماده‌ی ۳ قانون مذکور در مورد نحوه‌ی تفسیر مواد و اصطلاحات این قانون مقرر می‌دارد: در تفسیر این قانون همیشه باید بر خصوصیت بین‌المللی، ضرورت توسعه، هماهنگی بین کشورها در کاربرد آن و رعایت لزوم حسن نیت توجه کرد. البته خود قانونگذار در هنگام بیان تعریف اصطلاحات این قانون، این مهم را رعایت نکرده است. به عنوان نمونه، تعریفی که از داده پیام نموده است با تعریفی که سازمان‌های بین‌المللی برای این اصطلاح ارائه کرده‌اند، بسیار متفاوت است؛ که جای بسی تأمل دارد.

بند دوم: شرایط و اوضاع و احوال

۱- ۱) تقلبی بودن وسایل مورد استفاده کلاهبردار: در جرم کلاهبرداری متقلبانه بودن و محسوب شدن وسایلی که مجرم از آنها برای بردن مال دیگری به کار می‌برد از اهمیت زیادی برخوردار است، قابل ذکر است، در برخی موارد افراد سودجو می‌خواهند از فرد یا

افرادی سوءاستفاده مالی بنمایند، ولی با صرف گفتن دروغ نمی‌توانند به هدف خود نائل شوند، زیرا بزه‌دیده اگرچه آسیب پذیر می‌باشد، ولی در چنان وضعیت «آسیب پذیری» قرار ندارد که برای نجات از آن‌ها (حبیب زاده، ۱۳۷۵)، به هر ریسمان پوسیده‌ای متوسل شود. در چنین بستری افراد سودجو دست به اقداماتی می‌زنند که می‌توانند دروغشان را توجیه بنمایند. با این وصف، برای وقوع این جرم باید یک سری (سلسله) صحنه سازی و مانورهای صورت گیرد. هر چند برخی دیگر از حقوقدانان بر این باورند که منظور از حيله و تقلب این است که قربانی فریب بخورد (فرحبخش، ۱۳۸۸). در این میان، اثبات توسل متهم به وسایل و متقلبانه بودن آنها بر عهده‌ی دادستان (دادسرا) می‌باشد و از سویی دیگر، اگر شخصی بدون استفاده از وسایل متقلبانه، مال دیگری را ببرد کلاهبردار نیست و برای محکوم کردن و مجازات وی می‌بایست به جرم انگاری سایر جرایم متوسل گردید. قابل ذکر است، در برخی مواقع اصلاً امکان تحقق جرم کلاهبرداری بدون توسل به وسائیل متقلبانه متصور نمی‌باشد. به عنوان نمونه، کلاهبرداری در قلمرو بیمه تنها از طریق جعل اسناد و یا آتش زدن عمدی مال بیمه شده، امکان پذیر است (توجهی، ۱۳۸۶).

۱-۲) اغفال یا فریب قربانی: قربانی کلاهبرداری باید مالش را با رضایت، اما در نتیجه گول خوردن و اغفال در اختیار مرتکب قرار دهد. بنابراین، وسایلی که مرتکب در این مورد استفاده می‌کند، می‌بایست متقلبانه باشد و علاوه بر آن، قربانی نیز عملاً فریب بخورد و مالش را با رضایت در اختیار مرتکب قرار دهد.

البته ماده‌ی ۱۳ قانون جرائم رایانه‌ای در خصوص رفتار مجرمانه راجع به کلاهبرداری رایانه‌ای، اصطلاح «سوء استفاده» و «استفاده غیر مجاز» را بیان کرده است؛ بدین معنا که یک شخص می‌بایست هرگونه اقدام و دستکاری غیرمجاز را از این فناوری انجام دهد و اموالی را برای خود یا شخص دیگری بدست آورد. منظور از فریب دیگری و گمراهی سیستم‌های پردازش خودکار به موجب رفتار مجرمانه این است که شخص کلاهبردار اسباب و وسایل فریب و گمراه کردن مجنی علیه را فراهم نماید. در این میان، فریفتن شخص لازمه‌اش این است که شخص علم به تقلبی بودن وسایل متقلبانه نداشته و موضوع اغفال و فریب باید یک فرد یا اراده انسانی باشد، چون قانونگذار به طور کلی عنوان نموده است که عملاً کسی را میتوان «فریب داد» یا «وسيله گمراهی» او را فراهم

کرد که انسان بوده و دارای اراده و اختیار باشد. این در حالی است که ماده‌ی ۶۷ قانون مذکور چیزی غیر از این را بیان می‌کند. در این ماده، قانونگذار معتقد است که نه تنها انسان نوعی را می‌توان فریب داد و مالی را از او برد، بلکه می‌توان اسباب و مقدمه گمراهی سیستم‌های پردازش خودکار و دیگر سیستم‌های رایانه‌ای را نیز فراهم کرد و احتمالاً مال یا وجوه و دیگر امتیازات مالی را برد (صادقی، ۱۳۹۹).

بند سوم: نتیجه مجرمانه

کلاهبرداری یک جرم مرکب و آنی است و تحقق آن منوط به این است که مال دیگری برده شود. در قسمتی از ماده یک قانون تشدید و ماده ۱۱۶ قانون تعزیرات سابق چنین آمده است که از این راه مال دیگری را ببرد، در واقع موضوع این است که کلاهبردار باید مبادرت به اخذ مال به زیان دیگری و اکل مال به باطل نماید.

همانند کلاهبرداری سنتی (کلاسیک) در کلاهبرداری رایانه‌ای نیز موضوع جرم اموال متعلق به شخص دیگری می‌باشد؛ یعنی همانگونه که در بالا توضیح داده شد، شخص باید مال دیگری را ببرد، ولی تفاوتی بین این دو وجود دارد، اینکه موضوع کلاهبرداری رایانه‌ای برخلاف اموال موضوع کلاهبرداری کلاسیک، ارتباط ناگسستنی با داده‌های رایانه‌ای دارند و در صورت عدم وجود وسیله و یا عدم امکان استفاده از رایانه، این کلاهبرداری محقق نمی‌شود.

البته لازم است در اینجا اشاره شود که بین تحصیل مال و بردن مال تفاوت‌هایی وجود دارد که قانونگذار در ماده‌ی ۶۷ این‌ها را بیان می‌کند؛ یعنی قانونگذار تحصیل را ویژه‌ی وجوه، اموال یا امتیازات مالی دانسته، در حالی که بردن را صرفاً ویژه‌ی مال می‌داند، به عبارت دیگر، موضوع جرم، مال، وجوه و امتیازات مالی است که به تعبیر عام کلمه مال است و اما در تعریف مال هم باید بیان داشت که «در اصل از فعل ماضی میل است به معنی خواستن و در اصطلاح چیزی که ارزش اقتصادی داشته باشد و قابل تقویم به پول باشد» (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۲).

اما منظور از امتیاز یعنی حق یا حقوقی معین را به شخصی اختصاص داده، مانند حق استخراج نفت یا حق استخراج سنگ از معادن. پس به طور کلی، چیزی می‌تواند موضوع جرم کلاهبرداری (سنتی و رایانه‌ای) باشد که از نظر عقلی و شرعی ارزش داشته و

قابلیت تقویم به پول را داشته باشد، خواه از آن استفاده مادی یا معنوی شود یا قابل تملک باشد.

بنابراین، تحصیل وجوه و اموال و امتیازات مالی و بردن مال غیر، زمانی مصداق پیدا می‌کند که به طور کلی دارای ارزش اقتصادی باشد. پس حتی اگر فرد به واسطه اعمال متقلبانه مثلاً در فضای اینترنت فریب بخورد و ایمیل و رمز عبور را به کسی بدهد و فرضاً آن شخص بعداً رمز را تغییر دهد و ایمیل را به شخص پس ندهد، مرتکب جرم کلاهبرداری اینترنتی نشده است، زیرا از این طریق مالی را نبرده است، چون ایمیل و پست الکترونیکی به صورت رایگان قابل دسترسی است ولی چنانچه از طریق بدست آوردن اطلاعات خاصی که ممکن است در ایمیل شخصی فرد فریب خورده باشد و از آن طریق مال یا امتیازات مالی را ببرد و یا تحصیل کند مجرم خواهد بود. ولی چنانچه ایمیلی بوده که هیچ اطلاعات مفیدی ندارد و حداقل برای ثبت نام آن وجهی پرداخت نشده است، موضوع این جرم نیست.

پس با توجه به توضیحات ارائه شده صرف تحصیل به معنای بردن مال نیست. زیرا بردن مال جزء نهایی کلاهبرداری است و از این زمان است که می‌توان بیان داشت عنصر مادی جرم کلاهبرداری محقق شده است و به علاوه رکن ضرر به قربانی که یکی از اجزای متشکله عنصر مادی جرم کلاهبرداری است، زمانی به ذهن متبادر می‌شود که مال قربانی برده شود نه اینکه صرفاً جانی توانسته آن را تحصیل کند، زیرا تحصیل به معنای استیلا است؛ به عبارت دیگر، هرچند بتوان از حیث اثباتی عنوان داشت که تحصیل همان بردن است، ولی از حیث ثبوتی در قوانین جزایی بین تحصیل و تصاحب فاصله بسیار وجود دارد. پس اگر فردی با نفوذ در یک شبکه مالی بانکی، حساب مالی فردی را با حساب خود جابه‌جا کند، در حالی که هنوز پول در حساب آن فرد باقی است، این مقدار از عملیات صرفاً تحصیل مال است و هنوز یک مرحله‌ی دیگر برای کامل شدن عنصر مادی لازم بوده و آن بردن است، پس این مقدار عمل انجام شده شروع به جرم کلاهبرداری رایانه‌ای است نه جرم تام آن.

«اما به نظر می‌رسد با توجه به اختلاف‌هایی که ممکن بود از این حیث بین محاکم در صدور آراء ایجاد شود، قانون‌گذار در یک نگرش جدید در شیوه‌ی قانون نویسی خود در ماده ۱۳ قانون جرایم رایانه‌ای، صرف تحصیل را وافی مقصود دانسته و اشاره‌ای به بردن

مال نکرده است و به نظر می‌رسد، فقط در جرایم رایانه‌ای قابل اعمال است و قابل استفاده در کلاهبرداری سنتی نیست» (خرمی، بی تا، ۷۱).

مبحث سوم : عنصر روانی

دو عنصر رکن روانی که همان سوء نیت عام و خاص هستند، به طور مختصر و جداگانه بررسی خواهد شد.

بند اول : سوء نیت عام

همانگونه که در قسمت قبلی اشاره مختصری شد؛ منظور از سوء نیت عام مرتکب، علم و آگاهی او به غیرواقعی و متقلبانه بودن وسایل به کار گرفته شده برای جرم است. در واقع، توسل به وسایل متقلبانه و انجام آن اعمال است؛ به عبارت دیگر، سوء نیت عام کلاهبرداری کلاسیک موضوع ماده‌ی ۱ قانون تشدید و همچنین کلاهبرداری رایانه‌ای موضوع ماده‌ی ۶۷ قانون تجارت الکترونیکی و ماده ۱۳ قانون جرایم رایانه‌ای عبارت است از اینکه مرتکب انجام اعمال مذکور در ماده‌ی ۱، ۶۷ و ۱۳ را اراده کرده و خواسته باشد.

این مطلب دارای نتیجه منطقی است که اگر کسی در حالت مستی، بیهوشی یا خواب از این وسایل استفاده کند، در اینجا علم و آگاهی مرتکب (سوء نیت عام) متزلزل خواهد بود و نمی‌توان شخص را تحت عنوان کلاهبردار تعقیب نمود.

بند دوم : سوء نیت خاص

سوء نیت خاص این جرم قصد خاص بردن مال دیگری است و ضرر زدن به دیگری و انتفاع خودش است. سوء نیت خاص در واقع همان تحصیل نتیجه مجرمانه یعنی خواست بردن مال غیر است.

انگیزه و داعی هرچند هم مقبول و موجه باشد باز موجب توجیه عملیات متقلبانه نمی‌گردد و نافی تحقق کلاهبرداری (کلاسیک و رایانه‌ای) نیست. بنابراین، اگر شخصی از راه حيله و تقلب اقدام به جمع آوری اعانه برای مصرف در امور خیریه و یا تقسیم بین فقرا و نیازمندان نماید، به عنوان کلاهبردار قابل تعقیب است.

مهمترین نکته در خصوص بحث عنصر روانی این است که اثبات وجود سوء نیت در مرتکب، بر عهده‌ی شاکی و دادستان است، بنابراین، در صورت عدم توانایی آنها در اثبات سوء نیت، مرتکب از اتهام کلاهبرداری تبرئه خواهد شد (پاد، بی تا، ۲۹).

گفتار سوم: شروع و مجازات کلاهبرداری

مبحث اول: شروع به جرم کلاهبرداری

در مورد شروع به کلاهبرداری سنتی که تبصره‌ی ۲ ماده ۱ قانون تشدید مقرر می‌دارد: که حداقل مجازات مقرر در همان ماده و در صورتی که نفس عمل انجام شده جرم باشد، شروع کننده به مجازات آن محکوم می‌شود، اما در تبصره‌ی ماده ۶۷ در مورد این مسئله (در صورتی که نفس عمل انجام شده جرم باشد) حکمی را بیان نکرده است. بنابراین، اگر بر فرض اینکه مقدار عمل انجام شده، جرم باشد، نمی‌توان مرتکب را بر طبق ماده ۶۷ مجازات نمود. البته اگر عنوان مجرمانه دیگری داشته باشد می‌توان به استناد دیگر مواد قانون شخص را مجازات نمود.

مبحث دوم: مجازات

در کلاهبرداری دو نوع مجازات اصلی معین شده است که اگر کلاهبرداری به شکل ساده باشد، یک نوع مجازات و اگر به اعتبار نوع وسیله و شغل مرتکب، تبدیل به کلاهبرداری مشدد گردد، به تبع آن مجازات کلاهبردار نیز تشدید می‌گردد.

بند اول: مجازات کلاهبرداری ساده

به موجب ماده یک قانون تشدید، مجازات اصلی کلاهبرداری ساده یک تا هفت سال حبس و جزای نقدی معادل مال مأخوذ است، هر دو مجازات مذکور اصلی و قطعی است؛ به این معنا که دادگاه نمی‌تواند تنها به یکی از این دو مجازات حکم دهد، زیرا مجازات را تخییری تعیین نکرده است و حبس و جزای نقدی را با هم و توأمان آورده است (منصور، ۱۳۸۸، ۱، ۷). همچنین، ممکن است که مجازات‌های تبعی و تکمیلی مختلفی را بر شخص بار کنند که در این مورد، در قسمت بعدی اشاره کوتاهی خواهد شد.

بند دوم: مجازات کلاهبرداری مشدد

در بعضی از موارد و تحت شرایطی کلاهبرداری از ساده به مشدد تبدیل می‌شود؛ اول اینکه مرتکب برخلاف واقع عنوان یا سمت مأموریت از طرف موسسات دولتی و نهادهای انقلاب و ... را اتخاذ کرده باشد یا اینکه این عنوان را برخلاف واقع اتخاذ نکرده، بلکه واقعاً از کارمندان و کارکنان دولتی یا موسسات دولتی و وابسته به دولت باشند و آخرین مورد اینکه هرگاه مرتکب برای ارتکاب جرم کلاهبرداری از وسایل تبلیغ عامه و رسانه‌های گروهی از قبیل رادیو، تلویزیون، روزنامه، نطق در مجامع و انتشار آگهی چاپی یا خطی استفاده کند، مجازات کلاهبرداری مشدد که عبارت است از حبس ۲ تا ۱۰ سال و انفصال ابد از خدمات دولتی و پرداخت جزای نقدی معادل مالی که اخذ کرده بر مرتکب تحمیل می‌گردد.

اما با توجه به ماده ۶۷ قانون تجارت الکترونیک برای کلاهبرداری رایانه‌ای فقط یک مجازات در نظر گرفته شده و آن را به "ساده" و "مشدد" تقسیم بندی نکرده است و مجازات کلاهبرداری رایانه‌ای طبق این ماده عبارت از "رد مال به صاحبش"، حبس از یک تا سه سال و جزای نقدی معادل مالی که اخذ کرده است که در مقایسه با کلاهبرداری سنتی حبس در نظر گرفته شده برای کلاهبرداری رایانه‌ای کمتر از کلاهبرداری سنتی است و این فاقد یک توجیه منطقی است؛ زیرا آثار سوء کلاهبرداری رایانه‌ای از حیث ضرر به جامعه و افرادش بسیار بیشتر از کلاهبرداری سنتی است و باعث سلب اطمینان مردم نسبت به ارگان‌های بزرگ و کارهای‌شان می‌شود، لذا شایسته بود که قانونگذار محترم اگر به مجازاتی شدیدتر رای نمی‌داد، حداقل مجازاتی همانند کلاهبرداری کلاسیک انتخاب می‌کرد. همین تسامح غیرموجه قانونگذار در قانون تجارت الکترونیکی، قانون‌نویسان را بر آن داشت که در ماده ۱۳ قانون جرایم رایانه‌ای مجازات حبس مقرر را به یک تا پنج سال یا جزای نقدی از بیست تا یکصد میلیون ریال یا هر دو مجازات افزایش دهند.

باید اضافه نمود که در کلاهبرداری سنتی، قاضی نمی‌تواند به کمتر از حداقل مجازات مقرر در قانون تخفیف دهد و طبق نص صریح قانون این جرم از جمله جرایمی است که غیر قابل تعلیق است. حال این پرسش مطرح می‌شود که آیا این حکم در کلاهبرداری رایانه‌ای نیز جاری است؟

به نظر می‌رسد از آنجایی که کلاهبرداری رایانه‌ای از حیث تقدم و تاخر زمانی از باب تصویب، مؤخر بر کلاهبرداری سنتی است، لذا در ماده ۶۷ قانون تجارت الکترونیکی به این مهم اشاره نشده است، همچنین با توجه به اصل تفسیر مضیق قوانین جزایی تخفیف مجازات به کمتر از حداقل مجازات فاقد اشکال باشد، که از این لحاظ نیز با کلاهبرداری سنتی در تناسب نیستند و اما برای تعلیق کلاهبرداری همانگونه که عنوان گردید به طور صریح طبق ماده ۳۰ قانون مجازات اسلامی در بحث تعلیق مجازات، جرایمی را که تعلیق آنها جایز نیست، برشمرده است که کلاهبرداری از جمله آنهاست. البته به نظر می‌رسد تعلیق فوق ناظر بر کلاهبرداری سنتی است و در مورد کلاهبرداری رایانه‌ای به علت عدم تصریح و عدم نص صریح در این باره، می‌توان حکم به تعلیق مجازات داد.

بند سوم: مجازات تبعی و تکمیلی (تتمیمی)

منظور از مجازات تبعی همانگونه که از اسمشان پیداست به تبع و پیرو جرم به وجود می‌آیند. بنابراین، نیازی به ذکر آنها در حکم دادگاه نیست و بعد از محکوم شدن متهم این مجازات نیز خود به خود بر شخص بار می‌شود. در این خصوص مجازات‌های متفرقه زیادی وجود دارد از جمله بند ۴ ماده ۱۲ قانون دفاتر اسناد رسمی و کانون سردفتران و دفتریاران مصوب ۱۳۵۴ محرومیت از اشتغال به سردفتری و دفتریاری و بند ۳ ماده ۱۲ اساسنامه شرکت تعاونی مصوب ۱۳۷۱ محرومیت از عضویت در شرکت تعاونی را پیش‌بینی نموده است. از سوی دیگر، مجازات‌های تکمیلی (تتمیمی) دقیقاً برعکس مجازات تبعی می‌باشند و مجازات‌هایی هستند که تنها در صورت ذکر شدن در حکم دادگاه توسط قاضی بر محکوم علیه بار می‌شود. دو مصداق برای این مجازات‌ها مواد ۲۳ و ۲۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ است.

گفتار پنجم: مقایسه کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای

مبحث اول: از حیث رکن قانونی

در مورد کلاهبرداری سنتی نخستین بار در ماده ۲۳۸ قانون مجازات عمومی در سال ۱۳۰۴ تصویب شد. اما، در حال حاضر، عنصر قانونی این جرم ماده یک قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری که در سال ۱۳۶۷ به تایید مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده است، می‌باشد.

ولی کلاهبرداری رایانه‌ای در قوانین موضوعه ایران سابقه‌ای ندارد و این جرم در گذشته جرم‌انگاری نشده است. اما سایر کشورها از چند دهه قبل، آن را در قوانین خود گنجانده‌اند. اولین عنصر قانونی این جرم در ایران ماده ۶۷ قانون تجارت الکترونیکی است که در ۱۳۸۲/۱۰/۲۴ بعد از تایید شورای نگهبان تصویب شد، و بعد از آن ماده ۱۳ قانون جرایم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۸ به تصویب رسید. بنابراین، با توجه به این مواد کلاهبرداری رایانه‌ای عبارت از:

در ابتدا، برطبق ماده ۶۷: کلاهبرداری رایانه‌ای عبارت از بردن مال دیگری با فریب دیگران یا به سبب گمراه کردن سیستم‌های پردازش در فضای مجازی سایبر از طریق سوء استفاده یا استفاده غیرمجاز از موارد ذکر شده در قانون است. به عبارت دیگر، داده‌ها به عنوان نماینده اموال مادی در سیستم‌های پردازش داده‌ها، عنوان موضوع کلاهبرداری رایانه‌ای است.

و اما بر طبق ماده ۱۳: هرکس به طور غیر مجاز از سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی با ارتکاب اعمالی از قبیل واردکردن، تغییر، محو، ایجاد یا متوقف کردن داده‌ها یا مختل کردن سیستم، وجه یا مال یا منفعت یا خدمات یا امتیازات مالی برای خود یا دیگری را تحصیل نماید، کلاهبردار است.

بدین ترتیب کاملاً مشخص است که سابقه کلاهبرداری سنتی بسیار بیشتر از کلاهبرداری رایانه‌ای است، به گونه‌ای که همزمان با ایجاد اولین قانون در کشور، این رفتار نیز جرم‌انگاری شده است، در حالی که در آن زمان بدلیل نبود رایانه و اینترنت نیازی به جرم‌انگاری جرمی به نام کلاهبرداری رایانه‌ای احساس نمی‌گردید. به مرور زمان و با پیشرفت تکنولوژی و استفاده از رایانه و اینترنت و سوء استفاده‌هایی که از این وسایل و امکانات می‌شد، قانونگذار تلاش نمود تا جرم مستقلی به نام کلاهبرداری

رایانه‌ای را برای اولین بار در نظام حقوقی جرم‌انگاری کند.

مبحث دوم: از حیث رکن مادی

در ماده‌ی یک قانون تشدید مجازات مرتکبان ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری ذکر عبارت «توسل به وسایل تقلبی دیگر» که در ادامه قانون‌گذار به نحو تمثیل به ذکر مصادیقی از امور متقلبانه می‌پردازد، همگی دال بر فعل مثبت است، اموری چون اختیار کردن اسم و عنوان مجعول، امیدوار کردن به امور غیرواقع و غیره، کارهایی هستند که فقط با فعل مثبت تحقق می‌یابند و ترک فعل در آنها راه ندارد.

و اما در خصوص "فعل ارتكابی" از سیاق الفاظ به کار رفته در ماده ۶۷ قانون تجارت الکترونیک و ماده ۱۳ قانون جرایم رایانه‌ای برمی‌آید که تحقق جرم فوق همانند کلاهبرداری سنتی فقط با فعل مثبت میسر است. دلیل سخن ما وجود الفاظی چون «محو کردن»، «وارد کردن»، «تغییر دادن» و غیره است که همگی با فعل مثبت تحقق می‌یابند. بنابراین، کلاهبرداری سنتی و رایانه‌ای از این حیث که هر دو به صورت فعل مثبت محقق می‌گردد و با ترک فعل قابل ارتکاب نیستند، یکسان و همانند است.

مبحث سوم: از حیث وسیله

شرط مهم برای تحقق جرم کلاهبرداری رایانه‌ای این است که تمام افعال مادی این جرم باید در بستر مبادلات الکترونیک صورت گیرد و منظور قانون‌گذار از ذکر عنوان فوق این است که کلاهبرداری رایانه‌ای باید در فضای سایبری و مجازی صورت گیرد. بنابراین، تحقق جرم کلاهبرداری رایانه‌ای در بستر مبادلات الکترونیک از شروط اساسی بزه کلاهبرداری رایانه‌ای است. پس اگر فردی صرفاً با استفاده از رایانه (به صورت درج آگهی مربوط به معامله تجاری) اموال شخص دیگری را ببرد، در اینجا کلاهبرداری ماده ۶۷ ق.ت.ا و ۱۳ ق.ج. رایانه‌ای نیست و اگر تمام شرایط حاصل شود، کلاهبرداری سنتی ماده یک قانون تشدید است، زیرا صرف اینکه از رایانه استفاده شده است، دلیل نمی‌شود آنرا کلاهبرداری رایانه‌ای محسوب نماییم، زیرا برای کلاهبرداری رایانه‌ای این جرم باید در فضای مجازی و سایبری صورت گیرد، ولی کلاهبرداری سنتی می‌تواند با هر وسیله‌ای اتفاق افتد.

مبحث چهارم: از حیث متقلبانه بودن

در کلاهبرداری سنتی، قانونگذار مقرر می‌دارد: هر کس از راه حیله و تقلب و با توسل به وسایل متقلبانه و ... اموال دیگری را ببرد، کلاهبردار محسوب می‌شود. یعنی برای تحقق کلاهبرداری سنتی، مرتکب حتما باید از حیله و تقلب استفاده کند، تا بتوان او را به عنوان کلاهبردار مجازات کنیم. اما در ماده‌ی ۶۷ قانون تجارت الکترونیک مرتکب باید با سوءاستفاده یا استفاده غیر مجاز افعال خود را انجام دهد و در ماده‌ی ۱۳ قانون جرایم رایانه‌ای مرتکب باید به طور غیر مجاز افعال خود را انجام دهد.

بنابراین، برای کلاهبرداری رایانه‌ای برعکس کلاهبرداری سنتی لازم نیست شخص به حیله و تقلب متوسل شود، بلکه فقط سوءاستفاده یا استفاده‌ی غیرمجاز برای تحقق این جرم کافی و وافی به مقصود است. رفتار مجرمانه‌ای که در کلاهبرداری سنتی ذکر شده‌اند از باب تمثیل هستند و قانونگذار آنها را به عنوان مثال بیان داشته و جنبه‌ی حصری ندارند.

مبحث پنجم: مجازات

قانونگذار مجازات کلاهبرداری رایانه‌ای را کمتر از کلاهبرداری سنتی در نظر گرفته است، که این به چند دلیل قابل توجیه نیست، اولاً: این جرم بعد از کلاهبرداری سنتی و در حالی که سوء استفاده‌های زیادی از رایانه و اینترنت صورت گرفته بوجود آمده است؛ ثانیاً: ضرر و زیانی را که این جرم به افراد جامعه وارد می‌کند بسیار بیشتر از کلاهبرداری سنتی است؛ ثالثاً: این جرم باعث سلب اعتماد مردم نسبت به ارگان‌های بزرگ دولتی و غیر دولتی می‌شود و همین امر باعث برهم خوردن نظم در جامعه می‌گردد.

اما بعد از گذشت چند سال از تصویب این قانون، قانونگذار در سال ۱۳۸۸ قانون جرایم رایانه‌ای را تصویب کرد و ماده‌ی ۱۳ آن را به کلاهبرداری رایانه‌ای اختصاص داد که در آن مجازات کلاهبرداری رایانه‌ای را نسبت به ماده ۶۷ ق.ت.ا افزایش داد که برای این جرم مجازات یک تا پنج سال حبس یا جزای نقدی از بیست تا یکصد میلیون ریال و یا هر دو مجازات را در نظر گرفت. هرچند مجازات حبس این ماده در قیاس با ماده ۶۷ ق.ت.ا بیشتر است، اما باز هم در مقایسه با کلاهبرداری سنتی حبس کمتری را برای

مرتکب این جرم در نظر گرفته‌اند.

و در آخر اگر بخواهیم این دو جرم را از سایر موارد بررسی کنیم باید عنوان نمود که شروع به کلاهبرداری سنتی در تبصره‌ی ۲ ماده یک قانون تشدید تبیین شده است و تبصره ماده ۶۷ قانون تجارت الکترونیکی شروع به این جرم را جرمانگاری کرده است، اما در ماده ۱۳ قانون جرایم رایانه‌ای در مورد شروع به جرم سکوت کرده است و شاید بتوان برای شروع به جرم کلاهبرداری رایانه‌ای این ماده، به ماده ۶۷ استناد نمود. در مورد کلاهبرداری سنتی قانونگذار به طور صریح بیان داشته که قاضی نمی‌تواند به کمتر از حداقل مجازات مقرر در این ماده حکم دهد، ولی در ماده ۶۷ و ۱۳ کلاهبرداری رایانه‌ای در باره‌ی قانونگذار سکوت کرده، بنابراین، در اجرای اصل تفسیر مضیق حقوق جزا به نفع متهم، قاضی می‌تواند به کمتر از حداقل رای دهد.

نتیجه‌گیری

بطور کلی، جرائم رایانه‌ای از جمله کلاهبرداری رایانه‌ای که نوع جدیدی از پدیده مجرمانه هستند، فارغ از آنکه تاکنون بطور جامع مورد تعریف واقع نگردیده و به تبع آن، مورد قبول تمامی شخصیت‌های حقوقی و حقیقی صاحب نظر قرار نگرفته‌اند، اما ضرورت توجه از سوی قانونگذاران برای ارائه راه‌حل و تدوین قوانین جدید را آشکار ساخته‌اند، به گونه‌ای که حتی در مورد کلاهبرداری رایانه‌ای که به لحاظ ماهوی شباهت فراوانی با کلاهبرداری سنتی دارند، نمی‌توان از قوانین موجود بهره گرفت. از همین رو، بسیاری از قانونگذاران از جمله قانونگذار ایران دست به نگارش قوانینی خاص در این زمینه زده‌اند. بنابراین، به دلیل شباهت کلاهبرداری رایانه‌ای و کلاهبرداری سنتی بررسی تطبیقی این جرائم راهکاری مناسب در تفهیم جرائم نوظهور رایانه‌ای خواهد بود. کلاهبرداری رایانه‌ای از جهتی آن قدر به نوع سنتی خود نزدیک است که گویی تنها تفاوتش در وصف رایانه‌ای بودن خلاصه می‌شود که این مورد کمک به درک اولیه‌ای بسیار مناسب از جرم کلاهبرداری رایانه‌ای می‌کند و از جهتی دیگر تفاوت‌هایی جزئی اما تعیین کننده - جزء فریب خوردن مجنی علیه - با کلاهبرداری سنتی دارد که شاید تنها در مقام مقایسه بین این دو جرم بتوان از یک عنوان مجرمانه استفاده نمود. کلاهبرداری رایانه‌ای اگر چه در نگاه کلی شبیه نوع سنتی خودش است، اما با دقت شدن بر روی

این جرم می‌توان شاهد تفاوت‌هایی چند بود، که گاه به دلیل اختلاف در ماهیت است که منجر به تفاوت در حیطة انجام روش ارتکاب و موضوع جرم شده و گاه به دلیل اختلاف در رکن قانونی است که باعث تفاوت در فریب خوردن مجنی علیه می‌شود. به همین دلایل است که باید پذیرفت جرائم مذکور در عین شباهت و قرار داشتن تحت شمول عنوان کلاهبرداری دارای وصف سنتی و رایانه‌ای هستند که آنها را از یکدیگر مجزا می‌سازد و نیازمند قانونگذاری‌های مختلف به ویژه در حوزه تجارت و مبادلات الکترونیکی است.

تقویت و تشدید چنین بررسی‌هایی کمک شایانی به قانونگذار خواهد کرد، همچنین در اصلاح قوانین موجود و تدوین قوانین جدید از آنجا که ذات پدیده جدید مجرمانه به گونه‌ای است که به اصلاحات و قانونگذاری‌های مداوم و مطابق با روز نیازمند است، با ارائه قوانینی منعطف و آموزش قضات متخصص در این حیطة می‌توان بخشی از دغدغه‌های قانونگذار را به قضات محول کرد؛ چرا که رویه قضایی و آراء قضات انعطاف بیشتری در مقابل تغییرات سریع جرائم رایانه‌ای دارند.

بنابراین، تحقیق حاضر نشان می‌دهد که جرایم کلاهبرداری رایانه‌ای و سنتی، نه تنها در تعداد و گسترده‌تر شدن موارد ارتکاب، بلکه با توجه به امکانات جدید و آثار چشمگیری که ایجاد کرده‌اند، با یکدیگر در تعامل قرار گرفته‌اند. این واقعیت، ضرورت تغییر در قوانین و مقررات حاکم بر این دو جرم را به منظور سازگاری با نیازهای دنیای مدرن و جلوگیری از نقاط ضعف موجود در حوزه قانونی مشخص نموده است. از این رو، اصلاحات در تشخیص، مجازات و پیشگیری از این جرائم از طریق تطبیق نظام حقوقی با تحولات فناورانه و ایجاد ساختارهای حمایتی جدید، ضروری به نظر می‌رسد؛ به عبارت دیگر، انعکاس اثرات جرم کلاهبرداری رایانه و سنتی بر یکدیگر در نظام حقوقی ایران، نیازمند تدابیر جدید و تجدیدنظر در سیاست‌ها و قوانین راجع به جرم‌های مرتبط است تا نظام حقوقی قادر به مقابله با چالش‌های اجتماعی و فناورانه فعلی گردد.

در نتیجه، ضرورت تجدیدنظر در قوانین کنونی جهت تعریف دقیق‌تر و متناسب‌تر از جرایم کلاهبرداری رایانه‌ای و سنتی امری حیاتی است. به‌طور خاص، افزایش تنوع و تعقیب جرم‌های رایانه‌ای نیازمند به‌روزرسانی و ایجاد مقرراتی مناسب برای شناسایی و مجازات ارتکاب‌کنندگان است. علاوه بر این، تسهیل در دسترسی به فناوری و دانش‌های

مورد نیاز برای تعقیب و مقابله با این جرائم ضروری است. از سویی، آموزش مأموران نظامی و قضائی به‌روز و توسعه توانمندی‌های فنی جهت پیشگیری و مقابله با چالش‌های کلاهبرداری رایانه‌ای نیز امری کلیدی است.

منابع

- ۱) آقای‌نیا، حسین و هادی رستمی؛ «حقوق کیفر اختصاصی؛ جرایم علیه اموال و مالکیت»، چاپ دوم، تهران، میزان، زمستان ۱۳۹۷
- ۲) احسانی زاده، عاطفه و سوری، امیرعباس، ۱۳۹۹، «مقایسه کلاهبرداری سنتی و کلاهبرداری رایانه‌ای با تاکید بر وجوه افتراقی»، نخستین کنفرانس ملی حقوق، فقه و فرهنگ، شیراز.
- ۳) اردبیلی، محمد علی، «حقوق جزای عمومی»، انتشارات میزان، جلد ۱ و ۲، ۱۴۰۰.
- ۴) پاد، ابراهیم، «کلاهبرداری»، دانشکده حقوق دانشگاه تهران، بی تا.
- ۵) جعفری لنگرودی، محمد جعفر، «ترمینولوژی حقوق»، انتشارات میزان، ۱۳۹۶.
- ۶) حبیبزاده، محمد جعفر، «کلاهبرداری در حقوق تطبیقی»، مجله قضایی و حقوقی دادگستری، ش ۱۷ و ۱۸
- ۷) خرمی، عبدالصمد، «کلاهبرداری رایانه‌ای از دیدگاه بین‌المللی وضعیت ایران»، نشر دانشگاه تهران، دوره دوم شماره ۱، بی تا.
- ۸) صانعی، پرویز، «حقوق جزای عمومی»، دانشگاه ملی ایران، تهران، ۱۳۸۳
- ۹) صابری، راضیه و دیگران، «چالش‌های اعمال مطلق اصل تقارن عناصر مادی و معنوی»، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه تهران، دوره چهل و هشتم، شماره ۲، پاییز و زمستان، ۱۳۹۷
- ۱۰) عالی‌پور، حسن، «حقوق کیفری فناوری اطلاعات»، چاپ چهارم، تهران، خرسندی، ۱۳۹۵.
- ۱۱) مجموعه قوانین جزایی - جهانگیر منصور، نشر دیدار، ۱۳۹۳.
- ۱۲) مشیر، سید مرتضی، «کلاهبرداری در حقوق جزای ایران»، مجله کانون وکلا، ش ۱۰۳، س ۱۳۸۵.
- ۱۳) میر محمد صادقی، حسین، «جزای اختصاصی، جرایم علیه اموال و مالکیت»، نشر میزان، ۱۳۹۹.

Traditional Fraud and Cyber Fraud: Confrontation or Reconciliation with an Emphasis on the Possibility of Reviewing the Substantive Law in Iran

Ahmad Pourebrahim¹

Abstract

In recent decades, with the advancement of technology, the evolution of fraud crimes has become a major challenge in the modern world. This extensive transformation, particularly in traditional and computer-based aspects, has raised questions about the possibility and extent of the interaction between traditional and computer fraud, as despite their differences, these two crimes share similarities. The primary focus of this research is on the possibility of their mutual influence through a comparative analysis and the necessity of revising the laws governing them. The study indicates that the capabilities and effects of computer fraud not only impact traditional fraud but also form an interactive relationship, requiring legal systems to adapt to these changes. Therefore, this article attempts to provide criticisms and suggestions for improving and developing Iran's legal system in the face of new challenges through an analytical-descriptive approach .

Keywords: Cyber fraud, traditional fraud, legal element, property ownership, material element, punishment;

¹. Ph.D. in criminal law and criminology, assistant professor in the law department of the Islamic Azad University of Rasht. Purebrahim.ahmad@yahoo.com